

MEGEMLEKEZÉS

Pavlo Pavlovics Csucska (1928–2016)*

2016. december 10-én örökre eltávozott közülünk Pavlo Pavlovics Csucska, a bölcsészettudományok doktora, az Ungvári Nemzeti Egyetem professzora, tudós, közéleti személy, aki nemcsak az ukrán, hanem a szláv nyelvtudomány egyik kiemelkedő alakja is volt.

P. P. Csucska sokgyermekes családban született Kárpátalján, az ungvári járási Baranya községben, a falusi jegyző fiaként. Tanulmányait a helyi iskolában kezdte, majd kiemelkedő eredménnyel folytatta az ungvári reálgimnáziumban és az Ungvári 1. Számú Középiskolában. Egyetemi éveit 1952-ben fejezte be az Ungvári Állami Egyetem bölcsészkarán. Egy évig középiskolai tanárként dolgozott Bustyaházán, majd a Kijevi Egyetem aspirantúráján tanult. 1959-ben védte meg Українські говірки околиці Ужгорода [Ungvár környékének ukrán nyelvjárásai] című kandidátusi értekezését, 1970-ben pedig Kijevben az Антропонімія Закарпаття [Kárpátalja személynévadása] című doktori disszertációját, amely önálló monográfiaként 2008-ban látott napvilágot.

1954-től az Ungvári Egyetem előadója, 1971-től a bölcsészettudományok doktora, professzor. 1976-ban az egyetemen megalapította az általános és szláv nyelvészeti tanszékét. Húsz évvel később az ő vezetésével kezdte meg tevékenységét a szlovák tanszék, amely erőfeszítéseinek köszönhetően hamarosan Ukrajnában és külföldön is elismert tudományos központtá vált. Fél évszázados egyetemi tanári pályája során magas szinten oktatott több mint húsz ukrán, szlovák, szláv és általános nyelvészeti tárgyat nemcsak az Ungvári Nemzeti Egyetemen, hanem a huszti Kárpáti Vállalkozási Főiskolán is, ahol 2006–2010 között az ukrán nyelv és irodalom tanszék vezetője volt, de emellett eredményesen dolgozott a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán is.

Kiemelkedő és elismert tudósként kétszer kapott lehetőséget dékánként az Ungvári Nemzeti Egyetem bölcsészettudományi karának, valamint szintén két ciklusban az egyetem ukrán nyelvi és történelmi tudományos bizottságának a vezetésére.

Jelentős és elismert az általa alapított névtani iskola. Irányításával számos aspiráns védte meg kandidátusi, két tanítványa pedig doktori disszertációját. Jelenleg mindannyian kiemelkedő felsőoktatási intézményekben dolgoznak Ukrajnában, Szlovákiában és Horvátországban.

Tudományos munkásságának legfontosabb területei az ukrán és szláv dialektológia, a nyelvtörténet és a névtan. Kutatásait az ukrán nyelvjárások, a személynévadás, a nyelvemlékek, köztük a Királyházi Evangélium, valamint az ukrán és a vele szomszédos nyelvek közötti kapcsolatok vizsgálatának szentelte. A Magyar–ukrán szótár (1961) egyik szerkesztője, számos, a kárpátaljai magyar iskolák számára készült ukrán nyelvi kézikönyv

* Ukránból fordította Sebestyén Zsolt.

társszerzője, nyelvjárási kérdőívek összeállítója, szótárak, felsőoktatási jegyzetek lektora volt. 1968-ban jelent meg Вступ до слов'янської філології [Bevezetés a szláv nyelvtudományba] című, több kiadást megért jegyzete (1983, 1989). Társszerzője az alpműnek számitó, 1983-as Історія української мови. Лексика і фразеологія [Az ukrán nyelv története. Szókészlet és frazeológia], valamint az egyik szerzője a 2002-ben megjelent Слов'янська ономастика [Szláv névtudomány] című könyveknek. Munkásságát számos állami kitüntetéssel, érdemrenddel és oklevéllel ismerték el.

Kutatásainak legjelentősebb eredménye a 2005-ben megjelent Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник [A kárpátaljai ukránok családnevei. Történeti-etimológiai szótár] című, 704 oldalas szótár, amely mintegy 12 ezer kárpátaljai családnév helyesírását, kiejtését és toldalékolását, és ami a legfontosabb: földrajzi elterjedtségét, történetét és etimológiáját is közli.¹

Ugyanakkor a professzor – saját bevallása szerint – tudományos életpályája legfontosabb eredményének a 2011-ben kiadott, 432 oldalas Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник [Az ukránok szláv személynévei: történeti-etimológiai szótár] című művét tartotta.² Ebben megvizsgálja az ukránok régi neveinek tér- és időbeli funkcionális kereteit, etimológiáját, szerkezeti felépítését és stiláris sajátosságait, lehetőséget és segítséget nyújtva az ukránság történeti névanyagának további feltáráshoz.

Csucska professzor életének utolsó éveiben szenvedélyesen dolgozott az Ung-vidéki nyelvjárások szótárának a kiadásán, amelynek a kézírata 50 ezer, szülőfalujában, Baranyán és négy szomszédos településen ma is használt tájszót tartalmaz. Remélhetőleg ez a szótár – fiatal kutatók révén megfelelően előkészítve – a közeljövőben megjelenik, s az ukrán dialektológia egyik legfontosabb alapművévé válik.

Ez a tudományos munkásság egy kiemelkedő tudós-polihisztor több évtizedes, gondos és aprólékos munkájának az eredménye, amely széles körű elismerésre tett szert nemcsak a tudományos elit, hanem az anyanyelvüket szerető egyszerű emberek körében is. Személyében az ukrán társadalom egy jeles és magasan képzett nyelvészt, bölcs vezetőt, egy igazi, nagybetűs Embert veszített el.

Pavlo Pavlovics Csucska mindig kitűnt nemeslelkűségével és intellektusával, szívéllyes humorával, a népdalok iránti határtalan szeretetével és munkabíráásával. Ajtaja mindig nyitva állt a hallgatók és fiatal kutatók előtt, akik a legapróbb probléma kapcsán is bizalommal fordulhattak hozzá kérdéseikkel. Ismerősei szerették és tisztelték emberségéért, jószívűségéért, bölcsességéért és örök optimizmusáért. Tanítványainak, követőinek fontos feladata emlékének megőrzése, és széles körű kutatásainak méltó folytatása.

ANZSELIKA OBRUCSAR

Vaszil Sztefanik Kárpátmelléki Nemzeti Egyetem
Bölcsészettudományi Kar

¹ Ismertetését l. a Névtani Értesítő 31. számában (2009: 267–271).

² Ismertetését l. a Névtani Értesítő 34. számában (2012: 236–240).

Hőnyi Ede (1935–2017)

Hőnyi Edének megadatott, hogy két szakmában, a térképészet és a nyelvtudomány területén is elismeréssel adózzanak nevének, emlékének, több mint fél évszázadot átívelő tevékenységének. A két szakterület egy ponton forr szorosan össze, a földrajzi nevek területén, s Hőnyi Ede munkásságát mindkét oldalról magas díjakkal ismerték el. 2017. április 13-án, életének 82. évében váratlanul, rövid betegség után távozott körünkéből.

Hőnyi Ede Rákoshelyen (ma Budapest XVII. kerületének része) született 1935-ben. Apja neves és publikációit tekintve termékeny földmérő mérnök, később a Műegyetem oktatója volt. Középiskoláit a ciszterci rend budai Szent Imre Gimnáziumában kezdte. Érettségit a jogutód József Attila Gimnáziumban tett 1953-ban. Kezdetben figuránsként, majd könyvtárban dolgozott. 1955-től az élete szorosan összeforrt a frissen alapított Kartográfiai Vállalattal. Először egy kétéves térképrajzoló tanfolyamot végzett el, majd itt helyezkedett el 1956-ban, végül innen ment nyugdíjba 1995-ben. Végigjárta a vállalati ranglétrát, rajzolóként kezdett, azután szerkesztő, ellenőr, irányító és felelős szerkesztő, a kiadói osztály munkatársa lett, majd 16 éven át vezette a kiadói osztályt. Előmenetelét szorgalmának, tudása rendszeres bővítésének és kiváló német nyelvtudásának köszönhetette; elmélyült tudásra alapozott, meggyőző, de mindig humorral fűszerezett véleménye többnyire egyetértésre talált. 1959-től jelentek meg kisebb közleményei a Geodézia és Kartográfia hasábjain. Szenvedélyesen tájékoztatta a hazai szakmát külföldi műhelyek, különösen a nagy német kiadók eredményeiről, módszereiről. A legjelentősebb térképészeti munkának, amelyben tevékenyen közreműködött, az általános iskolák számára készített, mintegy kétmillió példányszámmal elért Képes történelmi atlaszt tartotta, amelyet 20 éven keresztül használtak az ország összes általános iskolájában.

Nyelvészet érdeklődése már a kezdetektől megmutatkozott. Magyar–könyvtár szakos diplomáját munka mellett, levelező tagozaton szerezte 1969-ben. Szakdolgozatában a földrajzi nevek akadémiai helyesírásának történetét dolgozta fel. A megalakulásától, 1963-tól kezdve tagja volt a Földrajzinév-bizottságnak, mely az ENSZ kezdeményezése nyomán jött létre, Magyarországon az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal (mint a legmagasabb szakmai szerv) keretében számos szakmai terület képviselőiből. Ennek feladata lett a térképészeti ágazat egészére vonatkozóan a névírás alapelvek rögzítése, az új nevek véleményezése és további kapcsolódó témák mellett a földrajzi nevek egységes és részletes helyesírásának a kidolgozása is. Hőnyi Ede valamennyi, de különösen az utóbbi, a helyesírással összefüggő kérdésekben bizonyult eredményesnek, szorosan együttműködve Fábián Pállal és Földi Ervinnel, akik egyszersmind jó barátai is voltak. Közös munkájuk első gyümölcse, A földrajzi nevek és megjelölések írásának szabályai (FÖNMÍSz.) 1965-ben jelent meg az Akadémiai Kiadónál. A későbbiekben ez képezte az alapját mind az akadémiai helyesírási szabályzat 11. kiadásában a földrajzi nevekkal kapcsolatos pontoknak, mind az általános, illetve iskolai atlaszaink, a Kartográfiai Vállalat (később Cartographia) műhelyében készült igen számos térkép névírásának. Hőnyi Ede személye kellett ahhoz, hogy a helyesírási elvek a gyakorlatban is érvényesüljenek. Alig találunk a korszakból

olyan kartográfiai terméket, melyen szerkesztőként ne szerepelne a neve. Jelentősebb önálló publikációi ugyancsak a földrajzi nevek helyesírása tárgykörében születtek, és többnyire a Magyar Nyelvben, illetve a Geodézia és Kartográfiában jelentek meg. A szabályzat továbbfejlesztett, részletesebb és példaanyagokkal kiegészített változata, A földrajzi nevek helyesírása 1998. évi megjelenésétől mind a mai napig a témakör fontos kézikönyveként funkcionál.

Hőnyi Ede a közben erősebb jogosítványokkal felruházott, kormányrendelettel megerősített Földrajzinév-bizottságban az elsőtől a 2010. márciusi ülésig összesen 47 évig volt tag, és valóságos csapásként élte meg, amikor egyetlen ülésen akadályoztatása miatt nem vehetett részt. Munkájáért a miniszter külön levélben mondott köszönetet.

Hőnyi Ede 1965-től az MTA Helyesírási (a későbbiekben Magyar Nyelvi Osztályközi) Bizottságában ötven évig, 2015-ig, A magyar helyesírás szabályai 12. kiadása megjelenéséig dolgozott. Kezdetben itt is a földrajzi nevek írásmódja volt a szakterülete, később a helyesírás más területein is figyelembe vették a véleményét. Nemcsak tárgyi tudásával, de egy-egy jelenség tudománytörténetének rendkívül szerteágazó és fejből idézni tudó ismeretével is kitűnt. Közreműködött más szakhelyesírások, így a kémiai, az ásványtani, a botanikai és a zoológiai szakhelyesírások kidolgozásában is.

1995. évi nyugdíjazása után 13 tanéven keresztül a székesfehérvári Kodolányi János Főiskola Kommunikáció Tanszékén teljes állású docensként magyar nyelvet és helyesírást tanított. Szenvedélyes oktató volt, akire mindig számíhattak diákjai. Büszkén emlegette, hogy az ő órájáról nem nagyon hiányoznak a diákok. Persze aki ismerte a humort és a nyitottságát mások humora iránt, ezen cseppet sem csodálkozik.

Hőnyi Ede a terület szakmai szervezeteiben is sokat dolgozott. Tagja volt a Geodéziai és Kartográfiai Egyesületnek (később Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaság), a Magyar Földrajzi Társaságnak és a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak is. Hosszabb ideig tagja volt a Geodézia és Kartográfia, valamint a Földrajztanítás című folyóiratok szerkesztőbizottságainak.

Szakmai munkáját számos kitüntetéssel ismerték el, 1992-ben a földmérés, földügy és térképészet legrangosabb elismerésében, Fasching Antal-díjban, legutóbb, 2016-ban Magyar Nyelvőr Díjban részesült.

Fájó szívvel búcsúzunk most Tőle, és biztosak lehetünk benne, hogy az a munka, amelyet a magyar névkultúra érdekében végzett, hosszú időn át tartó jó emlékezetet biztosít számára.

MIKESY GÁBOR

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0232-1396>

Budapest Főváros Kormányhivatala
Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztály